

Csicsay Alajos

Kérdezek, vitázom, provokálok... Beszélgetés Vida Gergellyel

Az irodalomtörténeti útmutatók mintegy támpontként tüntetik fel azon települések nevét, ahol egy-egy író, költő a világra jött. Talán azért, mert a régebbiek általában a születésük helyén élték le életük nagy részét, s e környezet óhatatlanul befolyásolta érzélemláuk és mentalitásuk (ki)alakulását, működését. A 20. század második felétől kezdve e gyakorlat idejét múltta, a helység megjelölése ma már legfeljebb azt tünteti fel, hogy az adott időben melyik kórház szülészeti osztálya volt legközelebb a szülők (édesanya) lakhelyéhez. Így fordulhat elő például olyan paradox információ, hogy én, mivel Csiliznyáradon születtem, életem végéig nyáradi maradok, ami lélekben számomra igaz is, de tanulmányaim, majd az életpályám 16 éves koromtól kezdve fokozatosan elsodortak tőle. A nálam másfél emberöltővel fiatalabb Vida Gergely költő pedig pár napos korától kezdve, mindmáig Csiliznyáradon él, viszont Komáromban született, holott a rend(elet) úgy várta volna el, hogy Dunaszerdahelyen élje meg élete első pillanatait.

– Azért lettem én Komárom város szülőtte, mert – a családi emlékezet szerint – épp akkor festették a dunaszerdahelyi kórházat, de a szülésetet mindenképpen (különben ezt a „storyt” egyik versemben meg is írtam...) – mondja Gergely.

– **Állapodjunk meg abban, hogy nyáradi vagy. Milyen útravalót kaptál szüleidtől, rokonaidtól, a falutól egyáltalán?**

– Egyik rokonomtól hallottam személyesen, még évekkel ezelőtt, a kinyilatkoztatást: mi dolgoz család vagyunk. S ugyanez a falu önmeghatározása is lehetne. Nyárad mindig is szorgalmas, (güriző) község volt, tele hatalmas fóliasátrakkal, paradicsomföldekkel. A nyári zöldség-felvásárlási szezon – a „tulikocsik” magasra rakott, madzaggal rögzített ládaoszlopaival, a paradicsomszártól zölds kezű asszonyaival, ki-kitörő csetepatékkal – igazi pezsgést vitt az egyhangú életbe, akadt közös téma bőven, amelyben mindenki otthon volt. Néha azt gondolhatta az ember, hogy itt közösség van... A családom is nagyban nyomta a keréskedést, de édesapám hivatali foglalkozása okán (a falu polgármestere volt születésemtől 2010-ig) valahogy a vidék horizontján túli „közélet”, a nagypolitika aktuális lecsapódásai nagyon gyorsan váltak nálunk konyhai beszédtemává. Ha valami útravaló-félét keresnek, ebben az életmódban, pontosabban az erről bennem élő emlékek közt kezdeném a kutakodást.

– **Kezdjük hát azzal, hogy hol jártál alap- és középiskolába, s miként emlékszel vissza ezekre az évekre!**

– Iskoláimat szülőfalumban, Nyáradon kezdtem, aztán ötödiktől – sok más nyáradihoz hasonlóan – már Csilizradványra jártam, majd a dunaszerdahelyi gimni következett. Visszagondolva valahogy úgy érzem, mintha – pár fontos kivételtől eltekintve – a jelentős tanáregyenéseket állandóan elkerültem volna: vagy a párhuzamos osztályt kapták, vagy születési szabadságra mentek a félév közepén, vagy éppen elhaláloztak. Mivel alkatom szerint sem áll hozzám közel a múlt megcsépítése, nagy, mélyreható hatások helyett mindenekelőtt széktámlára csapódó botok szerteröppenő szilánkjai, az egész iskola előtt megszegyenített csínytevők lehajtott feje, vagy éppen zeneórán tejeszacskókat mosó-öblítő diákműszak működési rendje ugrik be.

Ja, persze, mélyreható élmények voltak ezek is, csak talán éppen ezek vezettek ahhoz a mondathoz, amelyet hetedikben egy polgári nevelés órán mondtam, tanítói kérdésre: „... ha tanító lennék – márpedig soha nem leszek –, akkor...”; a mondat vége természetesen nem érdekes, a történet vége, már ami engem illet, talán igen. Ugyanakkor – mégis – szerencsém is volt, mert elevenen él bennem azon pedagógusok emléke, néhány apró gesztusuk, jellemző arckifejezésük, akik hajlandóak voltak gyerekek és partnernek nézni egyszerre, s (főleg) még éppen időben, „iskolás” pályafutásom korai szakaszában: Miklós Anna tanító néni nagymamás gondoskodása elsőben és másodikban, valamint Simon Barna tanító bácsi csibészes humora negyedikben. A kioktatóktól, a mindent mindig jobban tudóktól máig iszonyú viszolygás fog el.

– Ki(k) vagy mi keltette fel érdeklődésedet az irodalom iránt? Próbáld felidézni első olvasmányélményeidet!

– Gyerekkoromban nagyon sok történetet hallottam arról, ki, hol, milyen könyveket olvasott. Például – a statisztikákat ez vezette – libapásztorkodás közben. Meg valahogy nagy költőink állandóan jelen voltak, főleg édesapám által idézett memoriterekben. Első olvasmányélményeim? Semmi extra: kalandregények, János vitéz, Robinson, meg a Robur regényűjság Conan Doyle-lal, a Jedi-kristállyal. Aztán, ami alap még: én Karl May-os voltam, nem kiplinges, amit tudtam, elolvastam tőle, bár módszeresen azokat a könyveit kerestem, amelyekben Old Shatterhand szerepelt. Az egyik családi legenda szerint negyedikés-ötödikes koromig négyszer-ötször olvastam a Winnetou-t – valami igazság lehet benne.

Utólag úgy szoktam a pályaválasztásomat indokolni, hogy az irodalomhoz kerestem szakmát –, olyan megélhetést, amelynek köze van a szenvedélyemhez, s a rendes polgári foglalkozást is lehetővé teszi.

– Volt ilyen továbbtanulási lehetőség nálunk?

– A pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészkarában bíztam, melyen a magyar-esztétika szakot végeztem el. Visszahúzódó, szorongó ember lévén, hosszú időbe telt, amíg adaptálódtam a körülményekhez, meg az újabb

„kihívásokhoz”, és eltelt egy idő, mire megérett bennem a gondolat, hogy irományaim – esetleg – nem pusztán egy fiatalember éretlen önkifejezései. Hosszú hezitálás után megmutattam verseimből egy adagot Fónod Zoltán tanár úrnak, aki közölt is belőlük az Irodalmi Szemlében. Mái köszönettel tartozom bátorságáért... De ekkor már harmadikos, sőt tán negyedikes lehettem, s Beke Zsolti barátomon kívül senki sem tudta, hogy írogatok, de szövegeimet ő is csak már kinyomtatva látta. De ami tán említésre méltó: a magyar szak akkoriban kissé statikus volt, túl sok nyelvészet, túl sok (irodalom)történet. Ahhoz, hogy mélyebb reflexió tárgyává tegyem saját és mások alkotásait, ma úgy gondolom, az esztétika szak néhány tárgya és kurzusa, illetve személyisége adta a végső löketet. A kortárs trendek, a külföldről begyűrűző szövegelméletek természetesebben mozogtak az esztétikán, mint a magyaron.

– Valamikor a kétezres években tudtam meg édesapádtól, hogy PhD. tudományos fokozatot szerztél. Miből írtad a disszertációd?

– Az ELTE Bölcsészstudományi Karán jutottam doktorátushoz; Ke-

nyeres Zoltán professzor úrnál írtam *Babits-olvasatok* című értekezésemet, amelyet 2006-ban védtem meg, s a Kalligramnál 2008-ban meg is jelent a szerkesztett változata könyv alakban. (Egyébként tudomásom szerint néhány egyetemen szerepel a kurzusok olvasmánylistáján – ezt csak mellékesen jegyzem meg, de nagy örömmel.)

– Megjelent négy versesköteted is. Melyik kiadóknál?

– Első a *Tinta-palinta* (1999) a Nap Kiadónál, a *Sülttel hátrafelé* (2004), a *Rokokó karaoke* (2006) és a *Horror klasszikusok* (2011) pedig a Kalligramnál.

– Tegyem hozzá, hogy kettőért Madách-nívódíjat, a 2006-os kötetért pedig Madách-, Forbáth Imre-díjat és Posonium-különdíjat kaptál. Mondhatnánk, koszorús költő vagy, de nálunk sajnos írásból nem lehet megélni, ezért hát tanítasz. Hol és milyen tantárgyakat?

– Az egyetem után a dunaszerdahelyi Ozorák-féle iskolában tanítottam egy évig, ezután jött a budapesti három év doktori képzés. Miután hazajöttem, részmunkaidőben dolgoztam különböző iskolákban, volt egy rövid időszak, amikor egyszerre öt szerdahelyi tanintézmény alkalmazottja voltam. Van úgy, hogy mostanság is büszkén emlegetem. Idővel elmaradtak a kisebb mozaikdarabok, jelenleg kizárólag a Neratovicei téri Magán Szakközépiskolában tanítok Duna-szerdahelyen: magyart, kultúrtörténetet, s valamiféle rejtélyes, számomra ismeretlen okból társadalmi kommunikációt.

– Olyan szakképesítéssel, mint a tiéd, leginkább egyetemen, esetleg valamilyen kutatóintézetben igyekeznek elhelyezkedni a fiatalok, viszont te szakközépiskolában vállaltál állást. Mi ennek az oka?

– Egyszerűen így alakult az élettörténetem, sokat lehetne erről mesélni, de nem biztos, hogy érdemes. Annyi bizonyos, hogy sohasem lebegett előttem különösebben az egyetemi katedra, s a tudományos műhelyek vezetői – ha mégis szóba került a dolog – bár általában tehetségesnek tartottak, de bizonyára nem látták szememben a tüzet... Akadt ugyan egy lehetőségem úgy 6-7 évvel ezelőtt; felajánlottak heti két órát az egyik egyetemen, de az útiköltség többbe került volna, mint az

érte járó munkabér. Am akkor speciálisan a tanításon kívül volt másik munkahelyem is, és nem tudtam összeegyeztetni a dolgokat. Ma meg az a helyzet, hogy az egyre bővülő doktoranduszképzés blokkolja a lehetőségeket, hiszen az állami ösztöndíjas PhD-sek lefedik az óraszámok fennmaradó részét...

– Van-e olyan rejtett terved, hogy egyszer majd mégis tovább, azaz feljebb lépsz a pályán, vagy inkább maradsz egyszerű középiskolai tanár, és a költészetben fogsz tovább haladni?

– Ezek a területek nem zárják ki egymást. Ugyanakkor el kell mondani, hogy valójában a szakmai fejlődés – itt elsősorban az irodalmat értve a szakmán – szempontjából egy középiskolai állás nem a lehetőségek netovábbja. Az évekkel ugyan megszilárdul, mondhatnánk, tán úgy is: elmélyül egy általános kép, de a napi penzum, az erőltetett menet az érettségik felé nem teszi lehetővé a részletekben való elmélyülést.

– A szlovákiai magyar irodalmárok közül többen is megpróbálkoztak azzal, hogy műveikben megrajzolják Csallóköz arculatát, ami szerintem eddig csak töredékekben sikerült nekik. Az okát abban látom, hogy ezek az emberek, ritka kivétellel, más vidékről kerültek Csallóközbe, Csilizközről pedig, ami eléggé zárt tájegység – legalábbis az volt – halvány fogalmuk sincs. Neked van néhány versed, amelyek művészi eszközökkel örökítik meg a nyáradai embereket, vagy jelenítik meg egy-egy ottani esemény hangulatát.

– Nem tudom megítélni, mennyire nevezhető sikeresnek, hitelesnek az efféle próbálkozásaim. De ha valamegyest igen, akkor ez azért lehet, mert az általam említett jelenségeket nyelvi képződményként igyekszem megragadni. A *Sülttel hátrafelé* c. kötetemben pl. a tájnyelvi dialektusok újraalkotásán keresztül próbáltam néhány alakot, vonást megragadni az általam jól ismert falusi milióból, de más regiszterekkel ütköztetve ezeket, távolságot is tartottam a konkrétumoktól. Egyébként talán érdekes adalék, hogy a kötet pesti bemutatóján az Írók Boltjában megkérdezték, mit jelent a címbe emelt *sült* (a címet egyébként Hizsnay Zoli javasolta, aki a kötet szerkesztője volt, az egyik versből vetjük ki). Az, hogy neked „lejönnek” a nyáradai alakok, közös gyökereink, és

persze személyes érdeklődésed okán lehet. Az igazán izgalmas kérdés az, hogy működik ez a lokál, ha valaki „csak” a nyelvet olvassa. Ma picit másként írok. Grammatikai értelemben alanyibb módon, de többet bízva, mondjuk, filmszerűen egymást követő képekre. A *Poldi bácsi-hasonlat* című versem (először a debreceni Alföld hozta) címszereplőjét olyan emberről mintáztam, akit mindketten ismertünk, tudjuk, hol lakott, mivel töltötte napjait. Ugyanakkor, ha a mediális eltávolítások (pl. képregényes megoldások, vágások) észrevétlenül maradnának, „nekem” nem tetszene a vers.

– Épp ennek kapcsán jegyzem meg, milyen jó lenne, ha költészetteddel rá tudnál hangolódni Bartók, Kodály, akár még Bárdos Lajos (bár szerintem ő kevésbé volt otthonos tájainkon), vagy mások szellemiségére (hangvételére)! Félő, hogy találó szavaink, közmondásaink, az emberek mentalitásával, viselkedés-kultúrájával együtt örökre elvesznek.

– Ha arra gondolsz, hogy Bartókék megőrizték (népi) kultúránk felbecsülhetetlen értékeit, akkor az is eszünkbe kell, hogy jusson, a *lejegyzés* egyben feldolgozás és teremtés, ezek a mozzanatok elválaszthatatlanok egymástól. A környezetükből kimozdított elemek elkezdnek saját életet élni, leválnak az eredet idejéről, megváltozik a közönség: ezért például a szó szoros értelmében vett autentikus népzenei CD-t nemigen hallgathatunk. Én ezt a szép-irodalomra is érvényesnek gondolom: miközben új minőség keletkezik a nyelvi anyagból, óhatatlanul megőrződik valami az „átélt kultúrából” (nem az én kifejezésem).

– Ezt mindenkinek tudnia kell, aki írásra adja a fejét, gondolom, tudja is. Más téma: szó esett róla már, hogy a tanári állás kevésbé elégíti ki a szellemi igényeidet, ráadásul anyagi szempontból is eléggé szűkmarkú. Van-e olyan mellékfoglalkozásod, amely az irodalmi munkásságodhoz (is) kötődik?

– Hát igen, feleségemnek nincs munkája, két kisgyermekünk van. Az *Opus* című irodalmi lap olvasószervezője vagyok, de szerkeszték a Nap Kiadónak is. Vagyis irodalom-közeli mellékfoglalkozásokkal igyekszem kiegészíteni a „stabil” keretet. Paradoxonban, hogy amiatt a mun-

kahelyemen le kellett mondanom a teljes állásról... Persze a szerkesztés nemcsak a pénzről szól, hanem, szavaiddal élve, irodalmi igényeket is kielégít. S rendkívül hasznos: szövegközelben tart, állandó kapcsolatban a nyelvvel.

– Szakközépiskolában tanítás magyar nyelv és irodalmat és más tantárgyakat is. Mennyire tudod vonzóvá tenni témaköreidet azon fiatalok (gyerekek) számára, akiknek teljesen más az érdeklődésük, ezért egészen más miliókben is élnek, mint te?

– Mondok egy példát. A szakmát tanuló diákoknak egy hét szakmai gyakorlatuk van, ilyenkor autószerelő- vagy fodrázműhelyben teszik a dolgukat. Ha a hétvégéket is számítjuk, összesen kilenc napot nincsenek egyhuzamban iskolában. Aztán jön a két magyar óra (meg mások persze). No most, enyhén szólva, minimum bástyahátrányban vagyunk a tekintetben, hogy a diákoknak megteremtjük a miliót, hogy olyan anyagra koncentráljanak, mely zömében távol áll tőlük. Persze a szakmunkás-képzésben ez mindig is így volt, mostanra „csak” annyi változott, hogy radikálisan csökkent az olvasáslapú kultúra társadalmi státusza, és a funkcionális analfabetizmus aggasztó méreteket ölt. S ha hozzávesszük mindehhez, hogy egy-egy gyerek mögött miféle, elborzasztó élettörténetek íródhatnak..., igen, hát ők leginkább nem a gimikbe mennek tanulni. S ez így már több mint egy bástyahátrány. Tehát pedagógusi feladat van bőven. Ugyanakkor vannak nálunk érettségivel végződő szakok is, amelyeken azért a heti három óras magyar több teret adhat a kibontakozásra, a tanárnak is. E diákok motivációja már más azért, de többségében külső: a sikeres érettségiért hajlandók többet dolgozni... Mindazonáltal nagyon nehéz azt felmérni, mennyire sikerül egy négyéves folyamat során „eladni” nekik az irodalmat. Nincs különösebb módszerem: a személyiséget vem be hétről hétre, csak rajta keresztül megy – talán. Kérdezek, vitázom, provokálok, beszélgetek, próbálok feszegetni a határokat...

– De hát ez a pedagógusi „szakma” alfája és ómegája Szókratész óta. Nem ártana, ha sokan követnék e példát.